

Forskargruppen i alkohol- och drogepidemiologi, prevention och behandling

Anders Romelsjö¹, Sven Andréasson² och Håkan Leifman³

¹Forskargrupsledare, läkare, affilierad professor i socialmedicin samt professor i alkohol- och drogforskning vid Centrum för socialvetenskaplig alkohol- och drogforskning, Stockholms universitet. ²Docent i hälso- och sjukvårdsforskning, läkare samt chef för avdelningen för drogprevention på Statens folkhälsoinstitut med ett tjugotal anställda. ³Fil dr i sociologi samt chef för ett tjugotal anställda i STAD (STockholm förebygger Alkohol- och Droget).

Målet är att utveckla teoretisk och tillämpad alkohol- och drogforskning inom olika områden. Forskningen är ofta interdisciplinär och inkluderar medicinska, sociala och beteendefaktorer av betydelse för bruk av alkohol och droger. Den omfattar epidemiologi, prevention och utvärdering med användning av olika metoder. Särskilt intresse riktas på socialklass, kön och sårbara grupper. Forskningen är nära relaterat till den anknytning gruppens medlemmar har till landstinget, Folkhälsoinstitutet och Stockholms universitet. Huvudsakliga forskningsområden: -Alkohol- och drogpolicy, både på nationell och lokal nivå, -Utvärdering av förebyggande strategier, inkluderar samhällsintervention och sekundär prevention, -Betydelsen av sociala och andra faktorer relaterade till riskfyllt bruk av alkohol och droganvändning, -Sociala och hälsokonsekvenser av alkohol och droger, -Tillförlitlighet för olika mått och metoder samt - Studier av behandling av alkohol och drogberoende personer, och också av behandlingssystem.

Abstract: The aim is to advance theoretical and applied research in different fields applied to alcohol and drugs. The research is interdisciplinary including medical, social, and behavioural aspects of use and misuse of alcohol and other drugs and including epidemiology, prevention, and evaluation, using different methods. Specific interest is paid to the influence of socioeconomic class, gender and to vulnerable groups. The research is closely linked to affiliations of the collaborators to the Stockholm County Council, the National Public Health Institute and Stockholm University. Main research areas: -Alcohol and drug policy, both at the national and the local level, - Evaluations of prevention strategies, including community based interventions, -Social and other factors related to increased or decreased risk of hazardous alcohol and drug use, and consequences, -Social and health consequences of alcohol and drug use, -Validity of measures and - Studies of treatment of dependent subjects, but also of treatment systems.

Detta är av tradition ett omfattande och centralt område för socialmedicinsk forskning. Fokus är på samband mellan alkohol och droger och sociala förhållanden, men också sociala och medicinska effekter av missbruk. Endast ett urval av olika forskningsprojekt kan här presenteras. Gruppen, med Anders Romelsjö som ansvarig tillkom i början av 2008 genom sammanslagning av Sven Andreassons och Romelsjö's forskargrupper som tillkom under 1990-talet. Gruppen består av två professorer, fyra docenter, ett tiotal andra disputerade och lika många doktorander. Den stora majoriteten har någon form av socialvetenskaplig basutbildning, medan fem är disputerade läkare. Gruppen har stark anknytning till bl.a. folkhälsoinstitutet genom Sven Andreassons arbete, till Beroendecentrum Stockholm och STAD-sektionen (Håkan Leifman och medarbetare) med dess omfattande implementationsforskning inom policy och preventionsområdet. Aktiviteten har varit av varierande intensitet under åren men har nu skjutit fart. Det väsentliga forskningsarbetet sker i de olika projekten och i handledning. Forskargruppen med nu c:a 30 medlemmar träffas 3-5 gånger per termin, där olika projekt presenteras, vanligen följt av tämligen intensiva diskussioner. Vissa möten ägna metodfrågor, t.ex. seminarier i trajectoryanalys och clusteranalys. Som framgår av den inledande artikeln spänner forskningen över vida fält och innefattar både policy och prevention, epidemiologi och behandling, både alkohol och droger. Nedan följer en översikt av forskningen inom olika områden.

Epidemiologisk alkohol- och drogforskning

Många vetenskapliga arbeten har avsett betydelsen av olika slags alkohol- och drogbruk samt sociala förhållanden för sjukdom och sociala konsekvenser i ett longitudinellt perspektiv. Flera studier har skett på det så kallade värnpliktsregistret ursprungligen lanserat av Peter Allebeck för c:a 25 år sedan. Det består av enkätuppgifter på alla cirka 50 000 mönstrande till värnpliktiga mellan 1 juli 1969 och 30 juni 1970 (och främst födda 1949-52). Materialet har använts vid flera avhandlingar i forskargruppen (Sven Andréasson, Marlene Stenbacka, Håkan Leifman, Marianne Upmark, Gunilla Karlsson) i andra avhandlingar (t.ex. av Tomas Hemmingsson och Åsa Erikssons november 2008) om schizofreni och kriminalitet och i Ingrid Davstads avhandlingsarbete om narkotikabruk i ett longitudinellt perspektiv. I sin avhandling 1990 kunde Sven Andréasson bl.a. visa (i artikel i *Lancet*) att samband fanns mellan ökande frekvens av cannabisbruk och schizofreni, ett hett och omdiskuterat forskningsområde än idag. Marlene Stenbacka fann bl.a. att sociala faktorer hade stor betydelse för om man provar cannabis, och att cannabisbruk ökade risken för att missbruka tyngre droger. Marianne Upmark påvisade att alkoholbruk medförde ökad risk för lång sjukskrivning samt förtidspension, som ofta ej framgick av diagnoser och sjukersättning, medan Gunilla Karlsson bl.a. fann att tidig högkonsumtion predicerade förstängsdom för ratt-

fylleri många år senare, samt även annan kriminalitet. Håkan Leifman fann att en subgrupp av manliga nykterister upplevde ökad otrygghet, något som skulle kunna bidra till ökad ohälsa som man ser hos en del nykterister. I dessa och i andra arbeten påvisades att sociala och psykosociala förhållanden i unga år hade stor betydelse för negativa händelser (död, sjukhusvård, rattfylleri, förtidspension mm). I pågående arbeten genomför doktorand Ingrid Davstad och medarbetare en av de mycket få studierna av prognosen för narkotikaanvändare i en kohort ur den allmänna befolkningen (50 000 värnpliktiga) under en 35-årsperiod med avseende på både negativa utfall (död, sjukvårdskonsumtion) och positiva utfall (arbete, egen inkomst, familj (LISA-registret)). Är olika former av narkotikabruk en riskfaktor för död 30-35 år senare? Nästan alla publicerade studier har skett på patienter, dvs. på en selekterad grupp av användare med sannolikt sämre prognos. Romelsjö, Allebeck och Andreasson, som tidigare publicerat arbeten om samband mellan alkoholvanor och död, bl.a två artiklar i BMJ, finner i ett pågående arbete bl.a. ingen skyddande effekt av alkohol mot död i hjärtinfarkt upp till 55 års ålder. De påvisade i ett första arbete i början av 90-talet att det fanns preventiva faktorer som minskade dödlighet och sjuklighet hos värnpliktiga, särskilt hos dem med många riskfaktorer, ett tema som senare följts upp i arbeten om kriminalitet med Håkan Stattin, och av Marlene Stenbacka om drogrelaterade problem.

En annan forskningsinriktning avser studier av samband mellan olika mått på social klass och alkoholvanor och alkoholrelaterade problem. Romelsjö rapporterade för c:a 20 år sedan att det tidigare mönstret med högst alkoholkonsumtion i socialklass I hade ändrats och att utvecklingen över tid för nära alkoholrelaterade sjukdomar utvecklats så att socialklasskillnaderna ökat, medan Ågren och Romelsjö för drygt 20 år sedan rapporterade om stora skillnader i alkoholrelaterad dödlighet mellan olika yrken, civilstånd och olika nationaliteter och i olika geografiska områden. Andra studier har avsett marginalisering av yrkesarbetande alkoholberoende. Totalkonsumtionsmodellen som säger att grupper med olika konsumtionsnivåer alla ändras på liknande sätt då medelkonsumtionen ändras i befolkningen och har en hel del empiriskt stöd utgör grund för alkoholpolicy i många länder, stött av WHO. Dock visar olika studier att konsumtionen ändras olika i olika sociodemografiska grupper vid en genomsnittlig ändring. Totalkonsumtionsmodellen bör elaboreras och bör utvecklas i ljuset av dessa fynd och annan forskning. Nu planerar vi studier med unika svenska paneldata av ändringar av alkoholvanor hos olika sociala grupper över tid, och av prediktorer till ändringar, ett område som överraskande nog har studerats föga, troligen bl.a pga. brist på data. Under senare tid har Marlene Stenbacka m.fl. inlett studier på tvillingdata med frågor om bl.a. vilken betydelse sociala riskfaktorer har för narkotikamissbruk av olika svårighetsgrad i modeller utan och med

genetiska faktorer och hur stor heritabiliteten är för olika mått på alkoholberoende.

Annan forskning, bl.a. av doktorand Anna-Karin Danielsson avser riskfaktorer och protektiva faktorer för berusningsdrickande i unga år i paneldata från en totalundersökning (enkät) av närmare 2000 skolungdomar i åldern 13,14,15 och 18 år och av deras föräldrar i delar av Stockholm samt av ungdomar i samma ålder som sökt för alkoholrelaterade problem på ungdomsmottagning (Maria Ungdom).

Jan Halldin har i mångårigt hårt pionjärarbete bidragit till att hemlöshetsens problematik uppmärksammats i samhället och också lagt en grund till aktuell forskning och aktuella forskningsmöjligheter bland hemlösa. Som ett led i ett SBU-projekt om behandling av alkohol- och narkotikaproblem med deltagande av Sven Andréasson genomfördes en systematisk litteraturoversikt över alla kontrollerade studier av psykosocial behandling för alkoholproblem. Ett inslag bland flera i SBU-översikten var en genomgång av studier rörande insatser för hemlösa personer med beroendeproblem. Hemlöshetsforskningen har i vår grupp sedan främst haft ett epidemiologiskt fokus, där Ulla Beijer i sitt avhandlingsarbete (2009) studerar dödlighet och sjuklighet i en stor grupp hemlösa med Andréasson som huvudhandledare.

Anna Fugelstad har i träget pionjärarbete lagt en grund för ett förbättrat och betydligt mer aktuellt register över alkohol- och narkotikarelaterad

dödlighet för bl.a forskning, grundat på rättsmedicinska data, vilket nu inrangeras som särskilt register i Socialstyrelsens presentation av Dödsorsaksregistret.

Behandlingsforskning

Detta område har inte samma omfattning som forskningen om policy, prevention och epidemiologi. Tidigare har Stenbacka och Romelsjö utvärderat metadonbehandlingen av opiatmissbrukare i Sverige och nu har Ingrid Davstad fördjupat sig i longitudinella studier av aspekter av denna behandling, medan Romelsjö och andra studerar ändringen av regler och policy för substitutionsbehandling av opiatmissbrukare (med metadon och buprenorfin) och dess inverkan på dödlighet och sjuklighet. Jane Witbrodt, Alcohol Research Group Emeryville/Berkeley har inlett sitt avhandlingsarbete på paneldata från patienter i Oakland-området och bedriver bl.a trajectory-analys. Detta är ett samarbetsprojekt mellan ett liknande projekt i Stockholms län, lett av docent Kerstin Stenius SoRAD, Stockholms universitet och Connie Weisners grupp på Alcohol Research Group, i vilket Romelsjö också deltar. Björn Philips och Peter Wennberg bedriver en RCT av psykoterapi av svårt personlighetsstörda missbrukare.

Forskning i STAD (Stockholm förebygger Alkohol- och Drogproblem).

I mitten av 1990-talet var oron i Sverige stor över den framtida konsumtionsutvecklingen av alkohol och narkotika. Främst var det alkoholfrågan som stod i centrum. Flera utredningar och rapporter konstaterade att det svenska närmandet till övriga Europa innebar en försvagning av de viktigaste nationella alkoholpolitiska styrmedlen på området, nämligen prisinstrumentet, samt begränsningar av tillgängligheten till alkoholdrycker.

När de viktigaste och effektivaste nationella kontrollpolitiska medlen började försvagas ökade också efterfrågan på att utveckla andra strategier för prevention. Tidigt riktades mer fokus på insatser på lokal nivå, inte minst i stockholmsområdet. STAD (STockholm förebygger Alkohol- och Drogproblem) kom till i detta skede, med docent och läkare Sven Andréasson som chef de 10 första åren och med fil dr och sociolog Håkan Leifman som efterträdare. I ett beslut i Stockholms läns landsting i mars 1994 bestämdes att STAD skulle få pågå som ett lokalt förebyggande projekt under tio år. Detta var mycket positivt eftersom det visade att man tagit intryck av kritiken mot alla korta projekt som genomförts (och som fortfarande genomförs) på detta område. Arbetet kom igång i början av 1996. Efter de tio åren 1995-2004 omvandlades STAD från att vara ett projekt till en sektion, STAD-sektionen, inom Beröendecentrum Stockholm.

Under åren har forskningen inom STAD främst bedrivits inom följande breda utvecklingsområden: ungdomar/unga vuxna, restauranger, och sjukvård. Verksamheten är till del aktionsinriktad med fokus på metodutveckling och forskning och sker i nära anslutning till närsamhället. I grunden syftar forsknings- och metodutvecklingsarbetet till att få öka kunskap om och ta fram effektiva alkohol- och/eller narkotikaförebyggande metoder på f.a. lokal nivå.

STADs aktionsinriktade arbetssätt har resulterat i ökad kunskap på flera områden och även bidragit till spridning av metoder till hela Stockholms län och ut i landet. I takt med att allt fler preventiva metoder utvecklas och sprids till mer reguljärliknande verksamheter ökar också behovet av att studera hur dessa metoder fungerar när de verkar i den vardag de är avsedda för. Därför bedriver STAD också forskning på detta område, exempelvis genom att utvärdera Sveriges i särklass mest spridda föräldrastödsprogram för föräldrar med barn skolans år 7-9 (Örebro Preventions Program, se nedan). Samtidigt finns ett fortsatt behov av att utveckla och testa nya lovande preventiva metoder genom det aktionsinriktade arbetssätt som kännetecknat STAD. Ett sådant förebyggande arbete som nyligen startat inom STAD är insatser mot anabola steroider inom gymvärlden. Nedan beskrivs några forskningsområden.

Alkohol- och narkotikaprevention på restauranger

Under de gångna åren har det preventionsområde som uppmärksammats mest varit restaurangforskningen, där STAD-metoden för ansvarsfull alkoholserving kunde dokumenteras i en doktorsavhandling av Eva Wallin och i flera vetenskapliga artiklar. En utvärdering av metoden ansvarsfull alkoholserving visade att den ledde till en minskning av servering till kraftigt berusade och till underåriga och f.a. till en minskning av krogrelaterat våld. STAD-arbetet var viktigt dels då serveringsfrågorna har stor folkhälsobetydelse, men också därför att man här utvecklade ett nytt sätt att tänka om prevention. I nära samarbete med Prevention Research Center i Berkeley, Kalifornien, och särskilt med dess chef Harold Holder, lades här tyngdpunkten på ett systemtänkande, som innefattar samhällsmiljön och de strukturer som genererar alkohol- och narkotikaproblem.

Studier av metodens spridning och implementering i kommuner över landet har skett och pågår. För närvarande pågår en effektutvärdering av hur metoden har fungerat i dessa kommuner samt en studie av vilka komponenter i metoden som är effektivast i att åstadkomma förändringar, båda under ledning av fil.dr. Björn Troll-dal. Ett liknande utvecklings- och forskningsarbete med att förebygga narkotikaanvändning på Stockholms krogar, med fokus på nattklubbar (inneklubbar), pågår med Johanna Gripenberg som doktorand.

STADs senaste aktionsinriktade interventionsprojekt i lokalsamhället rör prevention av användning av anabola steroider (dopning) på gymanläggningar där baslinjemätningar genomförts på interventions- och kontrollgym och olika preventionsinsatser är under utveckling. Såväl kvantitativa som kvalitativa metoder mätmetoder används för att följa utvecklingen av dopningsituationen på de gymanläggningar som ingår i projektet.

Ungdomsprevention - föräldrastöd

Ett annat viktigt forskningsområde har gällt ungdomar och deras föräldrar. Arbetet i STAD-projektet började med att med ledning av litteraturen försöka sätta samman det bästa tänkbara ANT-programmet och sedan utvärdera det. Efterhand stod det dock klart att litteraturen entydigt talade för att skolbaserade ANT-program inte var effektiva. Fokus förskjöts då mot projekt för att begränsa tillgängligheten, dels på restauranger, dels i dagligvaruhandeln vad gällde folköl. Ett annat nytt fokus blev föräldraprogram. Det som framstod som mest lovande i internationella litteraturöversikter, Strengthening Families Program, översattes och kulturanpassades till svenska förhållanden. Utvärderingen av programmet i Stockholm blev sedan underlaget för Eva Skärstrands pågående avhandlingsarbete, som utgår från en randomiserad kontrollerad studie i 19 skolor i Stockholm där samma grupp av ungdomar och föräldrar har följts under fyra år

När det gäller ungdomsprevension har STAD under flera år drivit metodutveckling och forskning, f.a. inom området föräldrastödsprogram. Två program – Steg-för-Steg (SfS) och FöräldraStegen (FS) - har utvecklats av STAD och för båda dessa pågår utvärderingar. Båda programmen syftar till att förebygga användning av tobak, alkohol och droger bland tonåringar samt stärka familjekompetensen och familjebanden. SfS är ett universellt program, FS ett riktat program till föräldrar vars barn ligger i riskzonen för skolk, tobak, alkohol, droger och kriminalitet.

Under 2008 påbörjades också en randomiserad kontrollerad studie av FöräldraStegen (FS) där FS jämförs med ett annat program (KOMET) och med en kontrollgrupp (väntelista). Studierna som planeras syftar till att leda fram till en avhandling för blivande doktoranden Camilla Jalling. Arbetet leds av fil. dr Anders Tengström, biträdande forskningschef vid Forum, forskningscenter för unga vuxnas psykosociala hälsa vid Maria Ungdom och Karolinska institutet.

På STAD pågår för närvarande ytterligare två randomiserade utvärderingsstudier, båda under ledning av fil.dr. Maria Bodin. En är en utvärdering av ett mentorskapsprogram från Mentor Sverige som syftar till att förebygga användning av droger bland unga. Det andra är en utvärdering av Sveriges vanligaste föräldrastödsprogram för föräldrar med tonårsbarn, nämligen Örebro Preventions Program (ÖPP). ÖPP skapades i slutet av 1990-talet av forskare från Örebro

Universitet och har fått stor spridning i svenska skolor (finns i ca 30 % av Sveriges högstadieskolor). ÖPP syftar till att förebygga tidig alkoholdebut, minska berusningsdrickande och även andra normbrott bland ungdomar i högstadiet. Programmet riktar sig till alla föräldrar och därigenom till alla barn i de aktuella åldrarna genom korta (15-20 min.) informationer som ges av utbildade ÖPP presentatörer till föräldrar med barn i skolår 7-9 under ordinarie föräldramöten under högstadietiden. Programmet innehåller forskningsbaserade argument för att man som förälder bör hålla en tydlig och restriktiv attityd till ungdomarnas drickande genom hela högstadiet. Fyra studier på materialet planeras vilka kommer att ligga till grund för en avhandling på området, av doktorand Anna Strandberg, med inriktning på programeffekter och förändringsmekanismer samt på identifiering av modiatorer och mediatorer av programutfall.

STAD har under flera år arbetat med att studera effekter av insatser riktade mot unga vuxna, bland annat genom två utvärderingar av riskreduktionsprogrammet Prime For Life (PFL) och en utvärdering av webbplatsen Alkoholprofilen. Effekttvärderingarna av PFL på gymnasieskolor (randomiserad kontrollerad design) och bland värnpliktiga (kvasi-experimentell design) visade inte på några programeffekter vare sig bland elever eller bland värnpliktiga som genomgick programmet eller på dem som identifierades som riskkonsumenter vid baslinjemätningen. Dessa studier har

genomförts av bl.a. Torbjörn Sjölund tillsammans med Sven Andréasson, Håkan Källmén, Håkan Leifman och Mats Hallgren, nu doktorand. Båda PFL-studierna är publicerade som STAD-rapporter, den ena är också publicerad i en vetenskaplig tidskrift.

Inte heller Alkoholprofilen, utvärderad av Torbjörn Sjölund, uppvisade några signifikanta effekter på ungdomars alkoholvanor över tid. STAD planerade interventionsforskning inom detta område kommer att röra flera olika typer av insatser och följas upp och mätas på flera olika sätt, bland annat med våldsbrottsdata och sjukvårdsdata (misshandelsfall inom akutsjukvården). Tillgänglighetsbegränsande insatser kopplat till olika evenemang, storhelger, festperioder kommer att utgöra grunden i arbetet. Pilotstudier på området genomfördes under våren 2008 med bl.a. en pilotutvärdering av de förebyggande insatserna i lokalsamhället för att förebygga berusning och våld i samband med gymnasiets studentfester under våren 2008. Vidare genomförde STAD en studie av berusningsgrad (mätt genom alkoholutandningsprov) och alkoholkonsumtion bland gymnasieungdomar som deltog på studentfester under våren 2008 i Stockholms stad och ytterligare en studie på 17 av länets gymnasieskolor i syfte att få bättre kunskap om olika ungdomars olika anskaffningssätt av alkohol.

Sjukvården

STAD har under många år arbetat med att utveckla det alkoholpreventiva arbetet inom primärvården, främst genom att utbilda och stödja distriktsköterskor och läkare inom primärvården i arbetet med tidig upptäckt och kort intervention vid riskbruk (SBI).

Den STAD-baserade forskningen har efter hand gett upphov till forskning och samarbete inom en rad angränsande områden. Dit hör exempelvis behandlingsforskning inom motivationsområdet. Motiverande samtalsmetodik och motivationshöjande behandling är nya lovande behandlingsstrategier inom beroendområdet. En RCT-studie genomfördes som jämförde fyra motivationshöjande samtal med endast ett rådgivande samtal, där stora förbättringar sågs i båda patientgrupperna, men ingen skillnad dem emellan. En annan randomiserad studie beskrev effekten av en halv utbildningsdag i motiverande samtal på läkarstudenters samtal om levnadsvanor, där överraskande stora effekter sågs i studiegruppen.

Under de senaste åren har STADs forskning på området fokuserat på hinder och möjligheter i implementeringsarbetet, bl.a. genom en studie av docent Håkan Källmén riktad till personal som genomgått utbildning i SBI under 2007. Inom detta område bedriver Lars Forsberg och medarbetare på Beroendecentrum Stockholm metodologisk forskning i forskningsfronten.

Arbetslivet

Under många år har arbetslivet i olika sammanhang framhållits som en viktig arena för förebyggande arbete. Interventionsforskning inom arbetslivet om vad som fungerar är inte omfattande. I Sverige finns ingen kontrollerad studie på det primärpreventiva området.

STAD planerar att tillsammans med Alna utveckla alkoholförebyggande metoder inom arbetslivet. Utvecklingsarbetet är långsiktigt med medel sökt från AFA för en period av tre år och inbegriper interventionsforskning med studier av företag som får och inte får del av insatserna, bl.a. med avseende på utvecklingen över tid i alkoholvanor, psykosocial arbetsmiljö och i olika hälsoekonomiska variabler.

Alkohol- och drogforskning vid folkhälsoinstitutet.

Sven Andréasson har initierat och deltar i olika forskningsprojekt inom utvecklingsarbetet STAD och leder på alkohol- och drogområdet vid folkhälsoinstitutet.

Ett växande område på folkhälsoinstitutet för närvarande är narkotikaepidemiologin, där en serie prevalensstudier pågår i samarbete mellan folkhälsoinstitutets alkohol- och narkotikaavdelning, Socialstyrelsens epidemiologiska centrum och Lunds universitet. Ett annat fokus är uppbyggnad av system för epidemiologisk bevakning inom alkohol- och narkotikaområdet. Ett antal studier planeras

här med utgångspunkt från Folkhälsoinstitutets uppföljningsuppdrag. Ett högaktuellt tema inom den epidemiologiska forskningen på senare år har varit hälsoeffekterna av måttlig alkoholkonsumtion. Här har bl.a. den tidigare nämnda värnpliktskohorten kunnat utnyttjas för intressanta analyser.

Ovan har nämnts ett av Holder inspirerat systemtänkande, som innefattar samhällsmiljön och de strukturer som genererar alkohol- och narkotikaproblem. Den preventiva uppgiften handlar då ofta om att utveckla metoder för att förändra viktiga delar i detta system. Hit hör studier av samverkansgrupper mellan bransch och myndigheter, liksom studier av allmänhetens inställning. En del av detta arbete handlar om implementationsforskning, där studier gjorts av faktorer som kan förklara varför vissa försöksverksamheter kan institutionaliseras. En annan del handlar om överföring av erfarenheterna från alkoholområdet till narkotikaområdet, där detta nu ligger till grund för Johanna Gripenbergs avhandlingsarbete. Inom narkotikaområdet är denna inriktning tidigare oprövad. I princip är tillvägagångssättet likartat, med bildandet av samverkansgrupper, studier för att kartlägga situationen, resultatspridning i media, utbildning av personal och förstärkta kontrollinsatser från vakter och poliser. Syftet är också principiellt likartat: miljön förändras på så sätt att det blir svårare och mindre attraktivt att använda narkotika på restaurangerna.

Samarbetet med folkhälsoinstitutet och med olika grupper av internationella alkoholforskare har de senaste åren lett till flera studier av alkoholpolicy. En studie som fick en viss betydelse i den politiska debatten, granskade effekterna av alkoholbeskattningen på alkoholkonsumtion och skador. Här gjordes också en prognos av vilka effekterna skulle bli av en planerad sänkning av alkoholskatterna. I samma anda gjordes en prognos av vilka effekterna skulle bli på konsumtion och skador av att avskaffa Systembolagets monopol på detaljhandel med alkohol.

En konsekvens av de alkoholpolitiska förändringar som det svenska EU-medlemskapet medförde har blivit ett ökat intresse för regionala och lokala förebyggande insatser. Ett antal studier genomförs nu för att studera effekterna av försök att stärka det lokala förebyggande arbetet. Särskilt kan nämnas ett stort forskningsprojekt för att följa effekterna av en satsning från Alkoholkommittén och Mobilisering mot narkotika i sex försökskommuner. Med utgångspunkt från detta arbete pågår också ett nordiskt samarbetsprojekt med forskare från Norge och Finland, då man också i dessa länder påbörjat liknande lokala utvecklingsprojekt.

Referenser

- Bodin M, Romelsjö A. Predictors of abstinence and nonproblem drinking after 12-step treatment in Sweden. *Journal of Studies on Alcohol*. 2006;67: 139-46.
- Rossow I, Romelsjö A. The extent of the "prevention paradox" in alcohol problems as a function of population drinking patterns. *Addiction* 2006;101: 84-90.
- Andréasson S, Sjöström E, Bränström R. A six-community trial to reduce alcohol and drug use-related problems in Sweden: planning and early findings. *Substance Use and Misuse* 2007;42: 2017-27.
- Fugelstad A, Stenbacka M, Leifman A, Nylander M, Thiblin I. Methadone maintenance treatment: The balance between life-saving treatment and fatal poisonings. *Addiction*, 2007; 102: 406-12.
- Danielsson, A-K., & Romelsjö, A. Monitoring for evaluation of local alcohol and drug prevention. *Journal of Substance use and Misuse* 2007; 42: 2003-15.
- Källmén H, Wennberg P, Berman AH, Bergman H. Alcohol habits in Sweden during 1997-2005 measured with the AUDIT. *Nordic Journal of Psychiatry* 2007; 61: 466-70.
- Philips B, Werbart A, Wennberg P, Schubert J. Young adults' ideas of cure prior to psychoanalytical psychotherapy. *Journal of Clinical Psychology* 2007; 63:213-32.
- Stenbacka M, Beck O, Leifman A, Romelsjö A, Helander A. Problem drinking among Opiate Addicts in Methadone Maintenance Treatment in Relation to Treatment Outcome. *Drug and Alcohol Review* 2007; 26:55-63.
- Stenbacka M, Stattin H. Adolescent use of illicit drugs and adult offending: A Swedish longitudinal study. *Drug Alcohol Rev*. 2007; 26:397-403.
- Gripenberg, Wallin E, Andréasson S. Effects of a community-based drug use prevention program targeting licensed premises. *Substance use and issue* 2007; 42:1883-98.

tema

- Skärstrand E, Larsson J, Andréasson S. Cultural adaptation of the strengthening families programme to a Swedish setting. *Health Education* 2008; 287:287-300.
- Davstad I, Stenbacka M, Leifman A, Beck O, Korkmaz S, Romelsjö A. Illicit drug use patterns and retention in a methadone programme using frequent urinalyses. *Journal of Opioid Management* 2007; 3:27-34.
- Romelsjö A. Moderate alcohol use and reduced mortality risk: Systematic error in prospective studies. *Addiction Research & Theory* 2007; 15:22-25.
- Babor T, Stenius K, Romelsjö A. Alcohol and drug treatment systems in public health perspective: mediators and moderators of population effects. *International Journal of Methods in Psychiatric Research* 2008; 28:S50-S59.
- Giang KB, Allebeck P, Spak F, van Minh H, Dzung TV. Alcohol use and alcohol consumption-related problems in rural Vietnam: an epidemiological survey using AUDIT. *Substance Use and Misuse* 2008; 43:481-95.
- Leifman H, Rehnman L. Studie om svenska folkets användning av dopningsmedel. STAD-rapport nr 34, 2008.
- Andréasson S, red. *Narkotikan i Sverige*. Östersund, Statens folkhälsoinstitut, 2007.
- Romelsjö A, Bendtsen P. Att förebygga riskbruk av alkohol och alkoholrelaterade problem. I Orth-Gomér K, Perski A red. *Preventiv medicin*: Lund: Studentlitteratur, 2008.
- Engdahl B, Romelsjö. Kartläggning av de lokala samordnarnas arbete 2003-2007 – en komparativ studie över tid av det förebyggande arbetet. Rapport till Alkoholkommittén. Maj 2007
- Holmqvist M, Geirsson M, Bendtsen P, Romelsjö A, Spak F, Nilsen P. Asking patients about their drinking. A national survey among primary health care physicians and nurses in Sweden. *Addictive Behaviors* 2008; 33:301-14.
- Davstad I, Stenbacka M, Leifman A, Romelsjö A. An 18-year follow-up of admitted to methadone treatment for the first time. *Journal of Addictive Disease* 2009; 28:39-52.
- Hallgren M, Källmén H, Leifman H, Sjölund T, Andréasson S. Evaluation of an alcohol risk reduction program (PRIME for Life) in young Swedish military conscripts. *Health Education* 2009; 109:155-168.
- Beijer U, Andréasson S. Physical diseases among homeless people: gender differences and comparisons with the general population. *Scand J Public Health* 2009; 37:93-100.
- Beijer U. Homelessness and health. Avhandling april 2009.